

Foto: R. Preijer

(Hoe gaan we om met) De wolf in Nederland

Lennard Jasper Boswachter Staatsbosbeheer
Jeannet Hulshof Stichting Wolf-Fencing Nederland, WiN

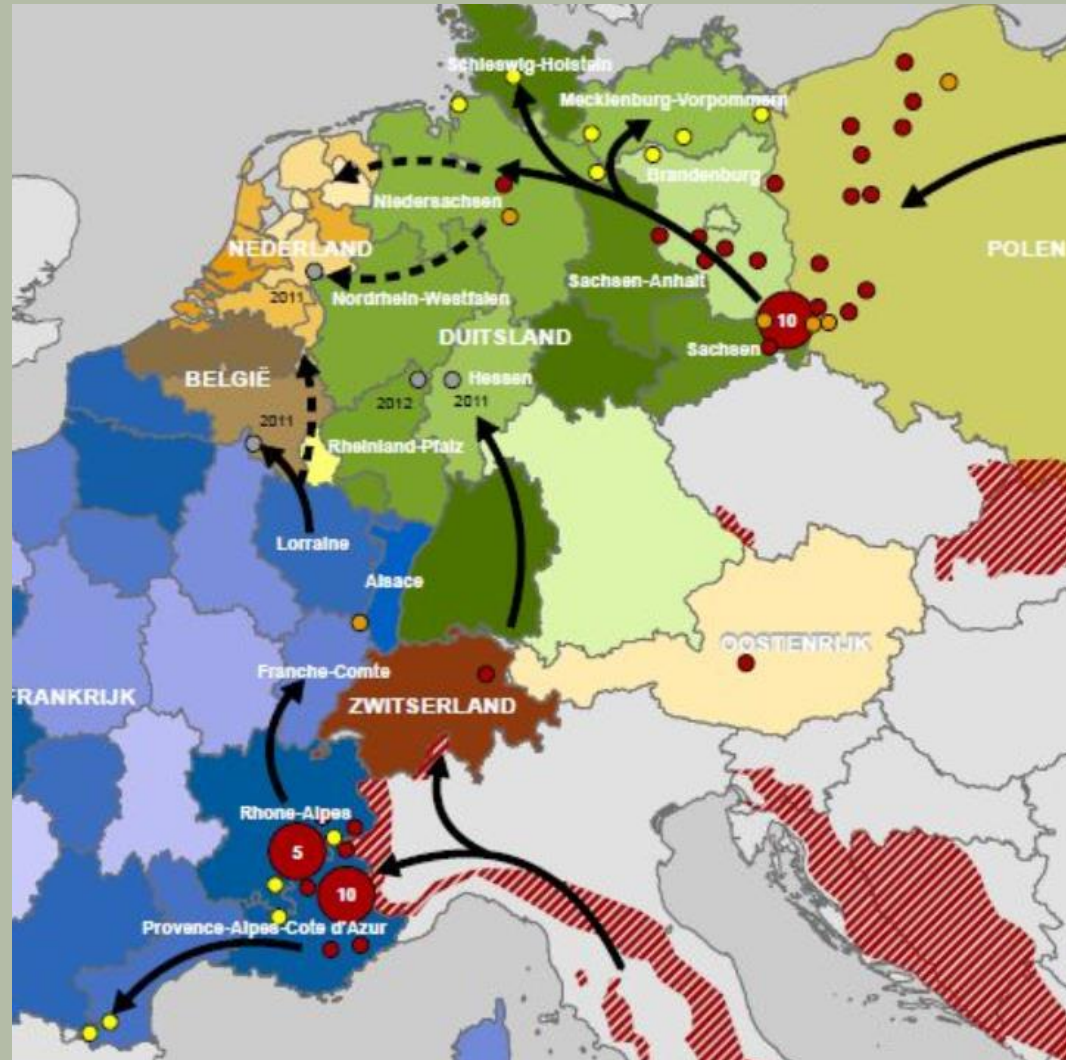
- Herkomst
- Wolf en leefwijze
- Beschermde status
- Wolvenmonitoring
- Situatie Noord Veluwe
- Rol in het ecosysteem
- Voorlichting, educatie en communicatie
- Vee beschermen

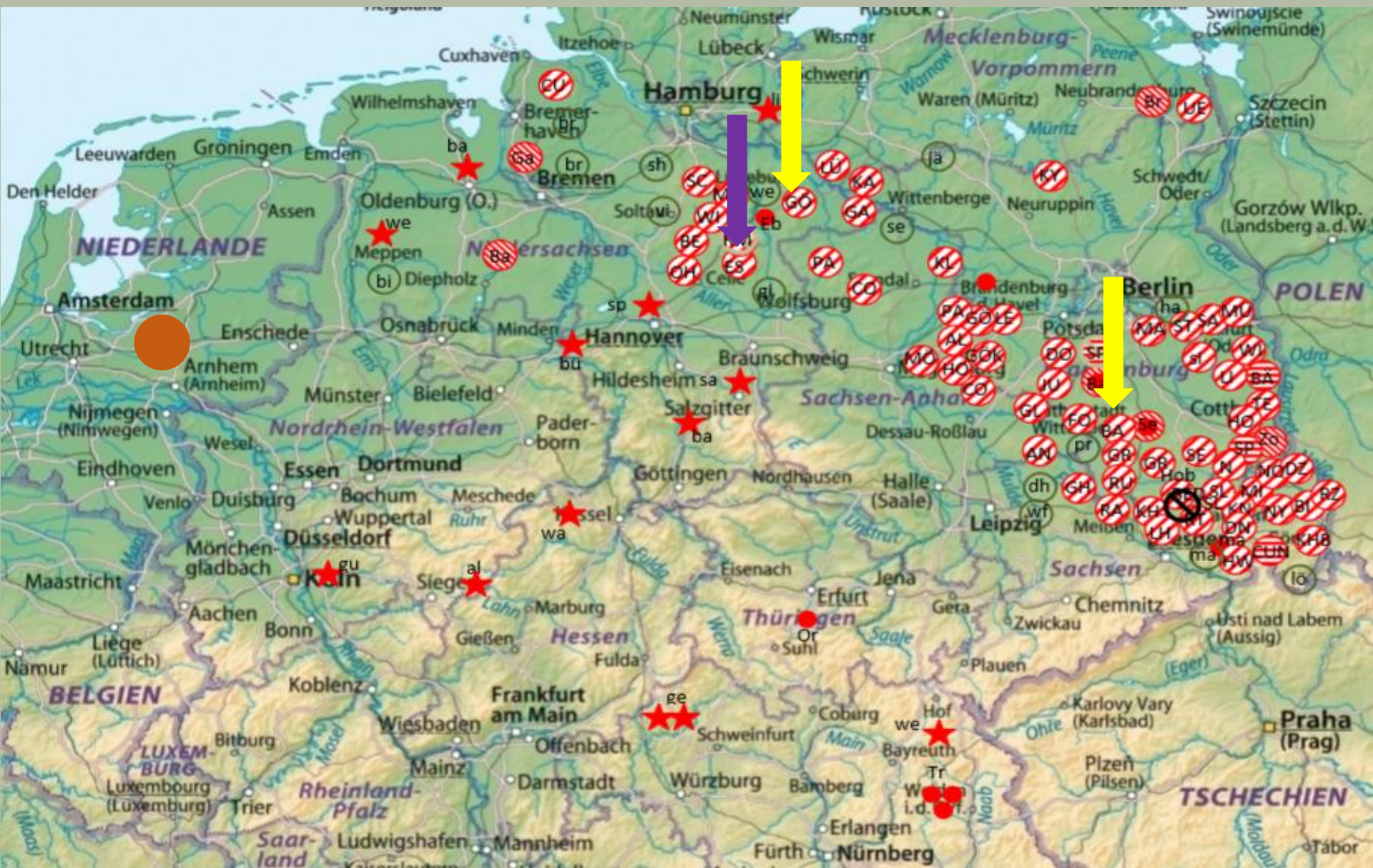
Foto:A.Elderson/F.Bleithrodt

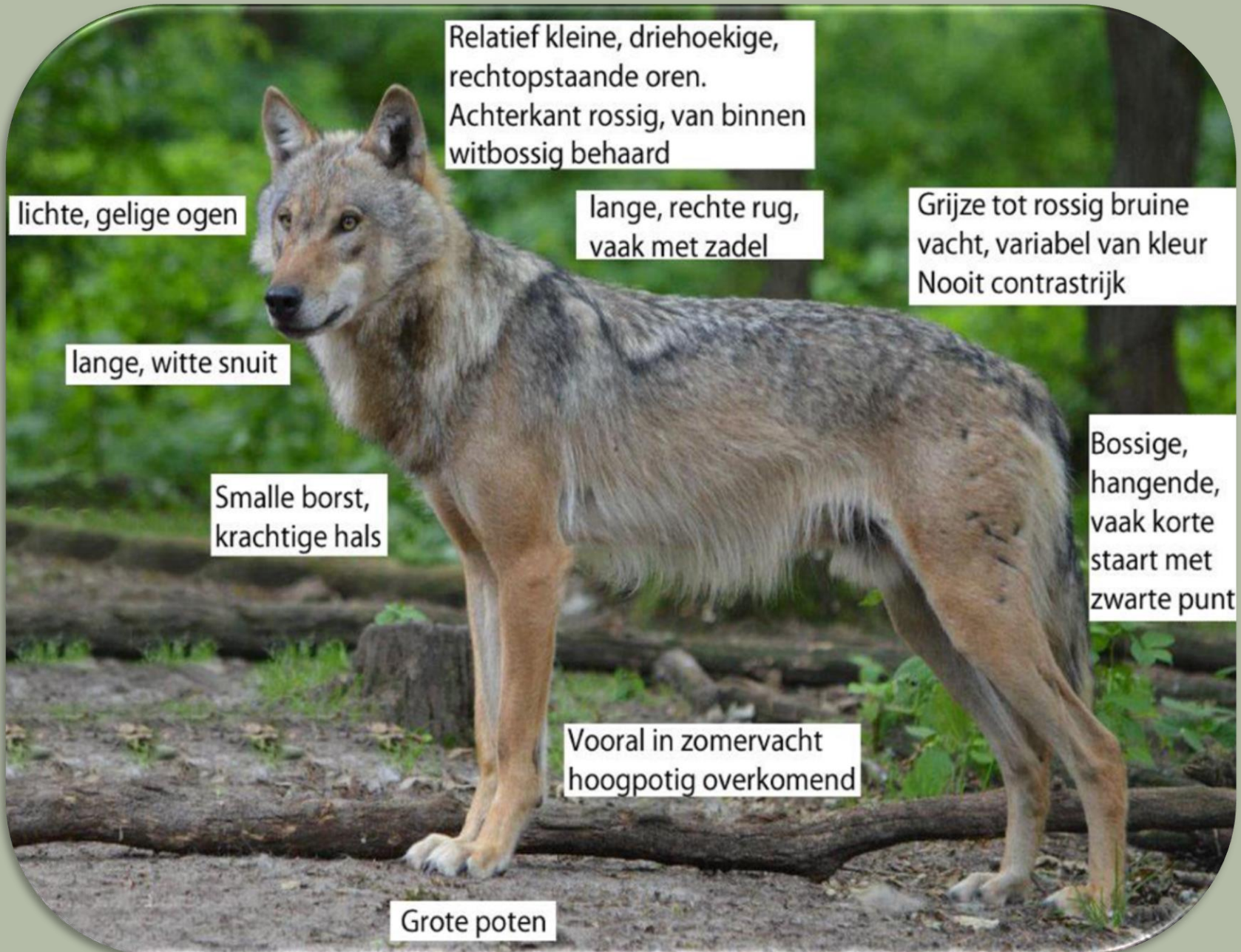
Alle gebruikte foto's zijn eigen materiaal, tenzij anders vermeld

Centraal Europese laagland wolf

- Afkomstig uit Polen en Duitsland

Relatief kleine, driehoekige,
rechtopstaande oren.
Achterkant rossig, van binnen
witbossig behaard

lichte, gelige ogen

lange, rechte rug,
vaak met zadel

Grijze tot rossig bruine
vacht, variabel van kleur
Nooit contrastrijk

lange, witte snuit

Smalle borst,
krachtige hals

Bossige,
hangende,
vaak korte
staart met
zwarte punt

Vooral in zomervacht
hoogpotig overkomend

Grote poten

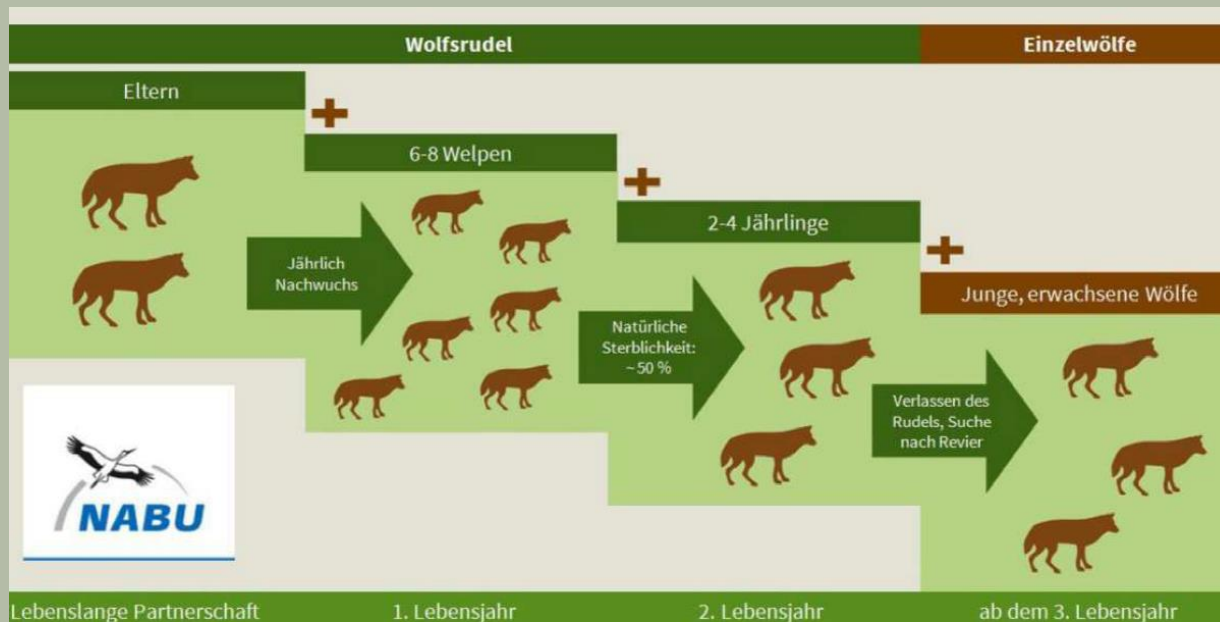
Leefwijze

- Roedel, ouderpaar met jongen van huidig en voorgaand jaar
- Bezetten een territorium van 150 km² tot 350 km²
- Voorwaarden territorium: rust en voldoende prooi
- Wolven markeren hun territorium dmv uitwerpselen, urine en gehuil
- Andere wolven worden niet toegelaten en zullen het gebied dan ook mijden

* Teef wordt één keer per jaar loops in februari

- Draagtijd is 9 weken
- 4 tot 8 welpen
- Als de welpen een maand of 6 zijn gaan ze mee op jacht
- Welpen blijven 1 á 2 jaar en zoeken dan een eigen territorium
- Geen strikte hiërarchie maar de ouders en de oudere welpen zijn de baas

Beschermde status

- De wolf is beschermd in Europa
 - Verdrag van Bern: Lidstaten dienen maatregelen te treffen om een “gunstige staat van instandhouding” (gsvi) te garanderen
 - Wet natuurbescherming: Sinds 2014, de wolf is hierin opgenomen als beschermde diersoort
 - Europese Habitatrichtlijn
 - CITES verdrag
 - In Nederland het IPO wolvenplan
 - Monitoringsplan
 - Schade preventieplan
- provincie Gelderland

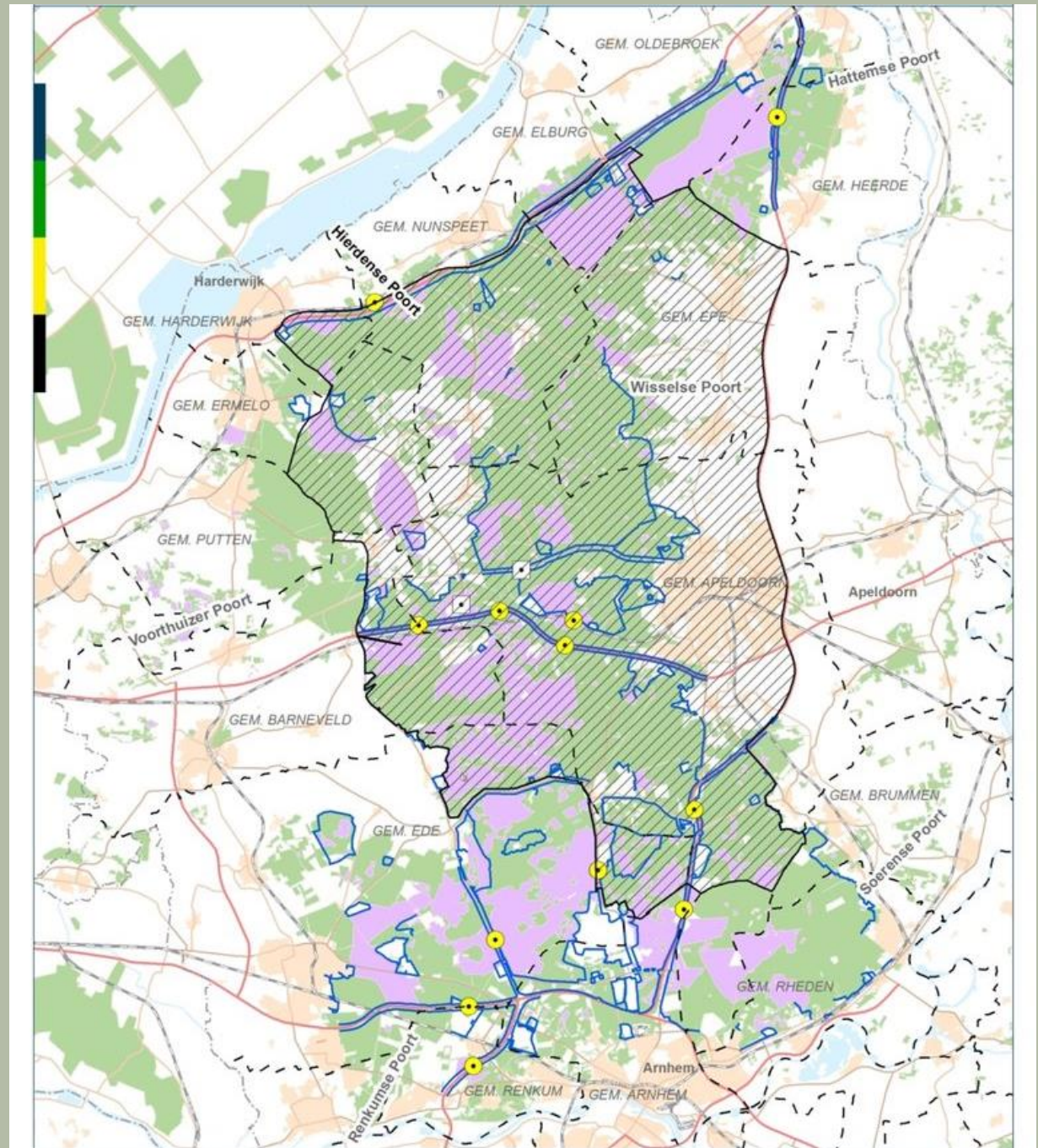

Wolvenmonitoring

- Uitvoeringsorganisatie Bij12 in opdracht van provincies
- Wettelijke verplichting
- Zoogdiervereniging voert de opdracht uit. Onder meer dmv het wolvenmeldpunt
- Belangrijkste parameters: - populatiegrootte, verspreiding, bewoond gebied, habitateisen, prooideraanbod en trend bepalingen
- Doel: kennis vergaren over de ecologische aspecten van de wolf in ons land
- Relevantie: mbv de opgedane kennis over de aanwezigheid van wolven conflicten met bijv. landbouwhuisdieren te beperken

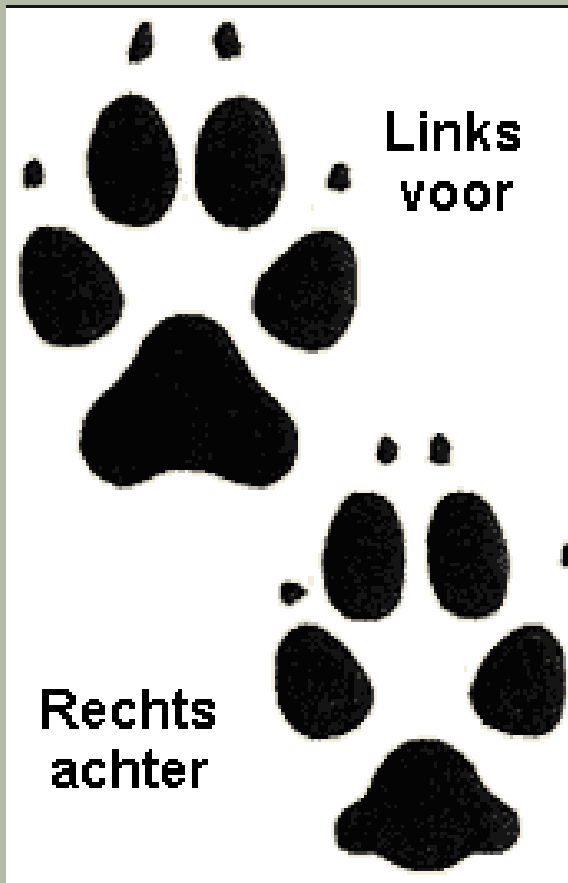

Leefgebied

Sporen

- Poten: lengte voorpoten ongeveer 8-10 cm, de achterpoten iets kleiner 7-9 cm, ovaler dan bij honden
- Afstand tussen eerste en laatste poot min. 110cm

Foto's: J. van Leeuwen

Drollen

- > 2,5 cm doorsnee, > 25 cm lang
- Veel haar, kalk en botresten
- Kenmerkende geur

Cameravallen

Beelden: H. Hasper, L. Jasper

Situatie Noord Veluwe

- September 2018 eerste signalen van een wolf op de Noord Veluwe
- Januari 2019 paarvorming

- April 2019 sprake van reproductie , 5 welpen
- Maart 2020 één van de welpen wordt doodgereden

- Voorjaar 2020 voor de tweede keer reproductie van hetzelfde ouderpaar, 4 welpen
- Verder is er op de Midden Veluwe een territorium van een solitaire wolvin en een solitaire wolf in Drenthe

12/31/2019 02:46 -02°C) **SPYPOINT** FORCE-DARK

Beelden: H. Hasper, L. Jasper

20S

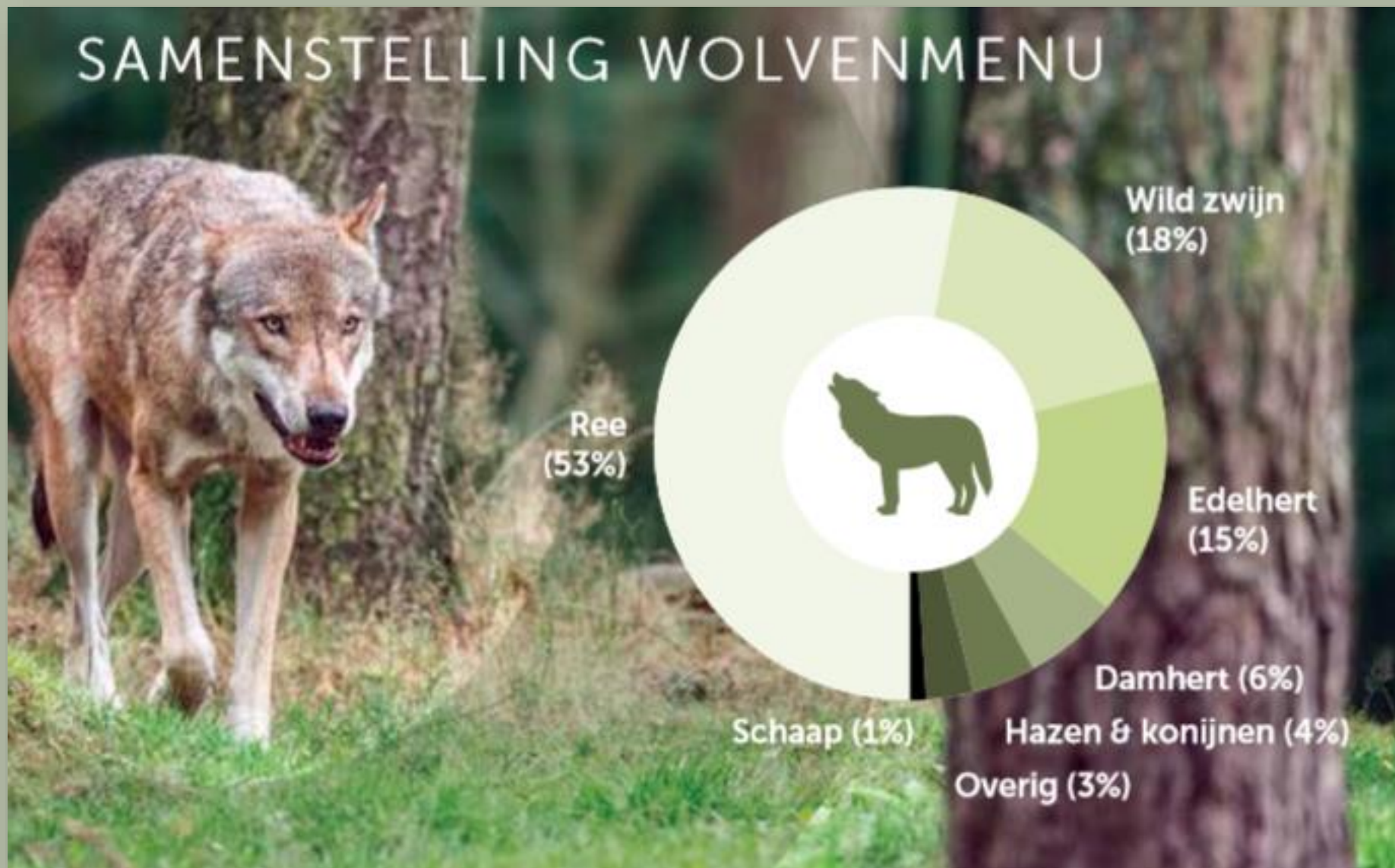
Rol van de wolf in het ecosysteem

- Samenspel van de verschillende levende wezens in een ecosysteem
- Wolf is een toppredator
- De dynamiek in het ecosysteem verandert
- Wolf kiest voor efficiëntie
 - Weinig inspanning, dus veel oude, zieke, verzwakte dieren, jonge, onervaren dieren

Foto: B. Pieters

Voedsel

- Verandering gedrag prooidieren
- Groepsvorming
 - Predator mijdend gedrag
 - Minder vetopslag
 - Andere plaats/manier foerageren
- Verandering van het landschap

	Edelhert	Damhert	Wild zwijn	Ree
	voorjaarsstand	voorjaarsstand	zomerstand	voorjaarsstand
Noord-Veluwe*	898	103	2805	1049
Midden-Veluwe	429	103	736	118
Totaal	1327	206	3541	1167

* Onder Noord staan hier de aantallen van de WBE's Noordwest Veluwe, Noordoost Veluwe en Vale Ouwe.

- Natuurlijke selectie houdt populaties gezond.

Edelhert hinde, prooi in overgangsgebied cultuur- natuurlandschap

keelbeet

Ingewanden verwijderd
Maag en darmen worden niet gegeten
Hart en longen wel

Communicatie, voorlichting en educatie

Kernboodschap Staatsbosbeheer: Staatsbosbeheer ziet de wolf als een waardevol dier dat een positieve rol in de Nederlandse ecosystemen kan vervullen. Een spontaan terugkerende wolf is welkom in onze terreinen.

- Belevingsfactor
- Toename publiek
- Vragen uit publiek
- Toename natuurfotografen
- Media

Informatieborden

De wolf is terug op de Veluwe

WILDTOERISME
OP DE VELUWE

WOLF VELUWE

Wolven zijn echte familiesieren. Een wolveroedel bestaat uit een ouderpaar, hun welpen en jaarlingen. Na ongeveer twee jaar zoeken de jongen een eigen territorium.

Na meer dan 150 jaar afwezigheid is de wolf terug in Nederland. In het voorjaar van 2019 zijn zelfs welpen in de Veluwe natuur geboren. Door de terugkeer van de wolf als roofdier is de Veluwe natuur weer completer geworden en daarmee heeft de Veluwe er ook een nieuwe belevenis bij. Naast edelhert, wild zwijn, raaf, ree, vos, damhert en Schotse hooglander kan de wolf straks op het lijstje van waargenomen soorten staan. De wolf is terug en hoort er helemaal bij.

SAMEN LEVEN MET WOLVEN

De terugkeer van de wolf roept veel emoties op, zowel positief als negatief. Ervaringen in Duitsland, Polen en andere Europese landen laten zien dat wolven niet alleen leven in

uitgestrekte natuurgebieden en dat conflicten met mensen zelden voorkomen. Wolven gedijen in verschillende landschappen en hebben geen 'wildernis' nodig om in te leven. Goede bescherming van schapen en ander vee is wel noodzakelijk om predatie te voorkomen. Net als de aanwezigheid van wilde prooidieren in natuurgebieden. Wolven kunnen wel met ons leven, misschien moeten vooral wij opnieuw leren leven met hun aanwezigheid.

HET ZIEN VAN EEN WOLF

Wie wandelt of fietst in het leefgebied van een roedel wolven heeft weinig kans om een wolf tegen te komen. Mocht je er toch één zien, geniet van dit unieke moment, houd afstand en geef de wolf alle ruimte om ongestoord zijn eigen gang te

EDELHERT

De hoeveelheid aan die beschikbaar komt voor aaseters is afhankelijk van de roedelgrootte en prooidierkeuze. Een volwassen wolf eet dagelijks 2 tot 3 kilo vlees, maar kan ook 10 kilo ineens opnemen en daarmee een langere periode van schaarste doorstaan.

Wolvendrollen trekken hun eigen (kever)fauna aan. Zo zijn mestkevers vaak aan te treffen op verse uitwerpselen. De botresten daarentegen zijn in trek bij beenderknagers en vlinders komen er mineralen drinken.

gaan. Je zult zien dat wolven nauwelijks interesse in mensen hebben. Hondenbezitters kunnen in wolvengebieden hun hond het beste aan de lijn houden, omdat territoriale wolven agressief kunnen reageren op honden. Buiten de aangewezen losloopegebieden is dit verplicht.

De sporen van een wolf (prenten en drollen) zijn met wat ervaring makkelijker te zien. Wolven maken gebruik van een netwerk aan paden om hun territorium te markeren. Met name kruisingen van onverharde wegen zijn favoriet. Drollen worden benut als communicatiemiddel om een paringspartner te vinden en om een bezet territorium aan soortgenoten duidelijk te maken. Wolvendrollen op paden hebben een belangrijke functie. Kijken mag, maar laat ze liggen!

HOE HERKEN JE EEN WOLF?

Kenmerken Europese wolf

- Beige tot rossig-bruine vacht, met een grijzige rug
- Weinig contrastrijk, donker zadelvormig patroon op de rug
- Lange poten met grote pootafdrukken
- Rechte en dik behaarde staart met een zwarte punt
- Een brede kop met een licht gekleurd gebied rond de snuit
- Rechtopstaande, afgeronde oren met een wollig behaarde binnenkant, die ver uit elkaar staan

Rol in de natuur

Wolven die zich gevestigd hebben jagen vooral op grote wilde hoefdieren, zoals ree, damhert, edelhert en wild zwijn. Wolven hebben in de natuur een belangrijke rol als toppredator. Zo doden wolven om de paar dagen een wild hoefdier. Een roedel eet al snel tweehonderd hoefdieren per jaar. Een wolf eet niet alles op, zo blijven de maag en darmen, stukken huid en bot verspreid liggen. Tal van aaseters zoals aaskevers, raaf, rode wouw en zeearend, profiteren van de toegankelijk gemaakte prooi-resten van de wolf. Wanneer aas een zekere voedselbron wordt, kunnen aasetergemeenschappen zich hierop aanpassen. De rol van aasleverancier is een onmisbare en unieke rol die geen ander dier op de Veluwe vervult.

Kijk voor meer informatie op
www.wolveninnederland.nl

Gebruik de wildobservatieplekken. Deze zijn de ideale plekken om het wild ongestoord te zien. Vanaf een aantal observatieplekken vertrekken excursies en daar vind je ook meer informatie over de Veluwe natuur.

HOUD JE AAN DE OPENSTELLINGSREGELS

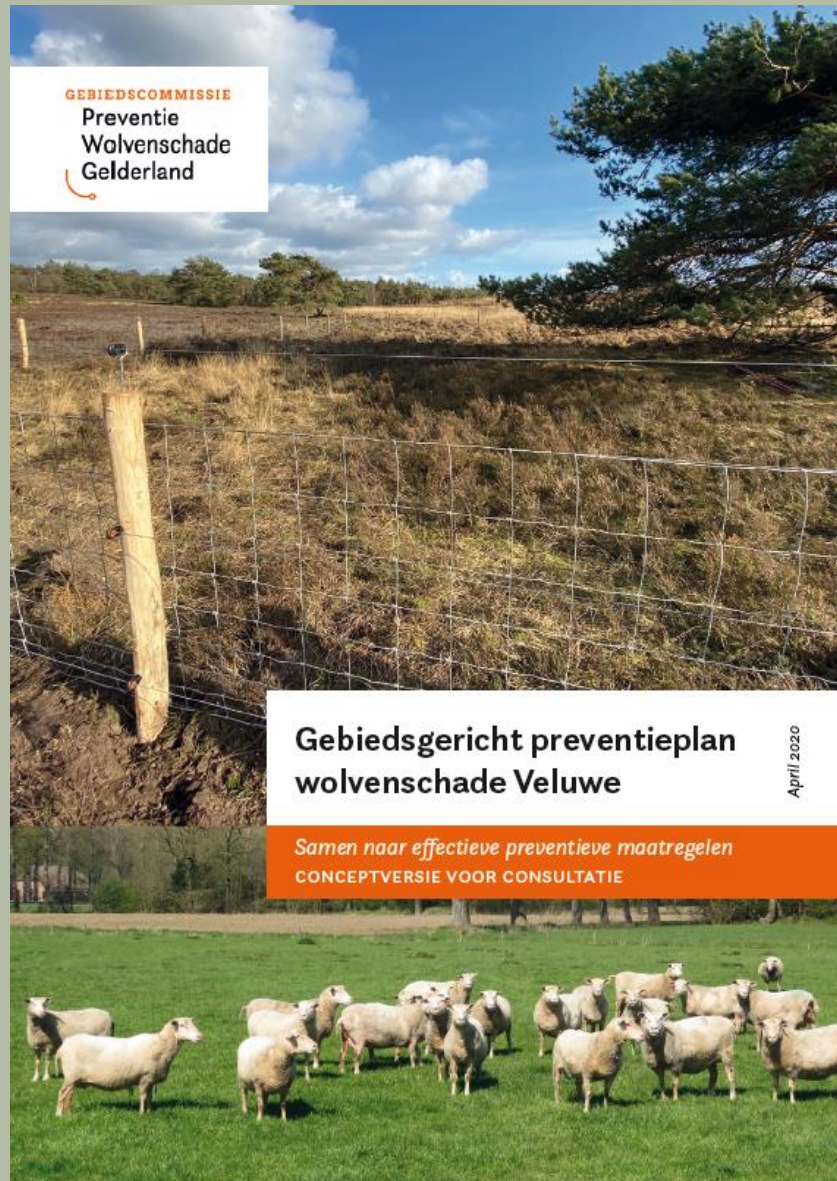
- Bezoek het terrein tussen zonsondergang en zonopkomst en zonsondergang (tabel KNMI)
- Blijf op de paden
- Houd je hond aan de lijn

- Wolven expositie Nunspeet

Vee beschermen

Onbeschermdde schapen zijn een gemakkelijke prooi

Schade aan landbouwhuisdieren melden bij BIJ12

- **Onderdoor kruipen of graven**

Een wolf heeft een sterke neiging om ergens onderdoor te kruipen. Als dat niet direct lukt kan hij ook gaan graven.

- **Doorheen gaan**

Een opening in een hek van 20 cm kan voor een wolf groot genoeg zijn om doorheen te gaan.

- **Overheen klimmen**

Een wolf is goed in staat om over een hoog hekwerk heen te klauteren.

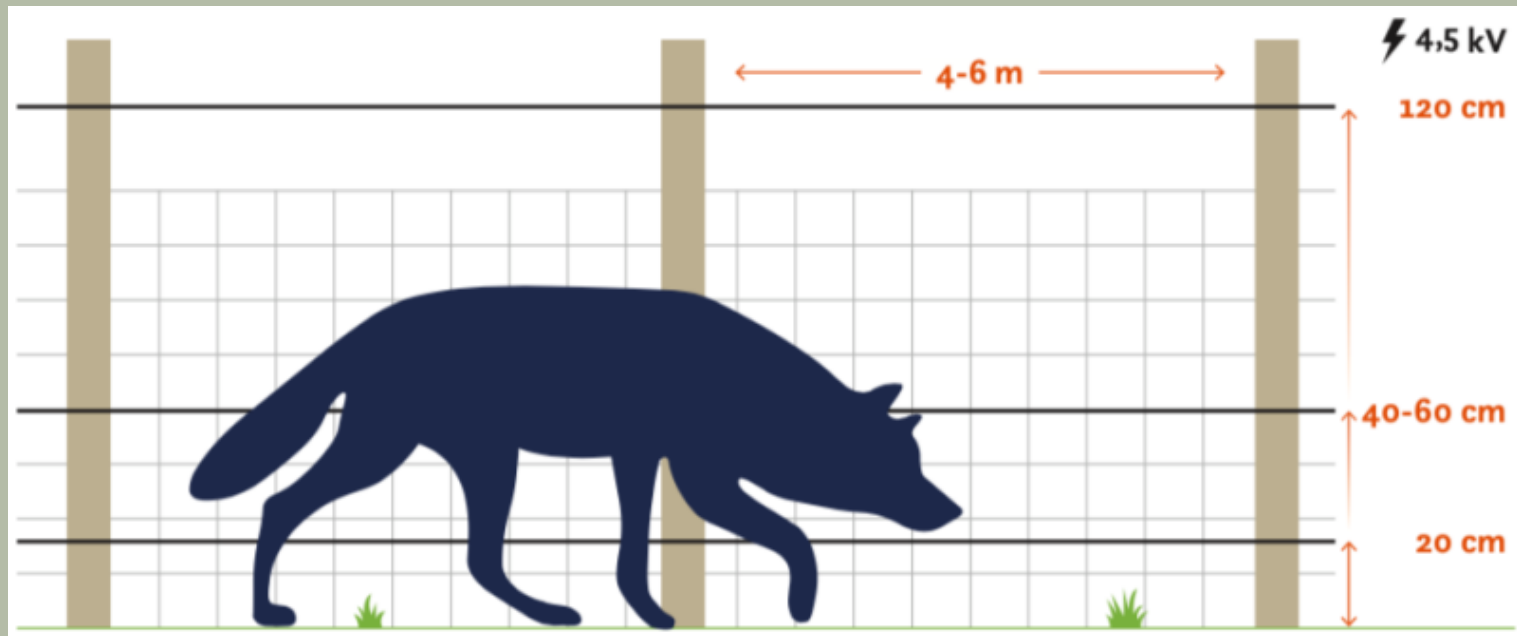
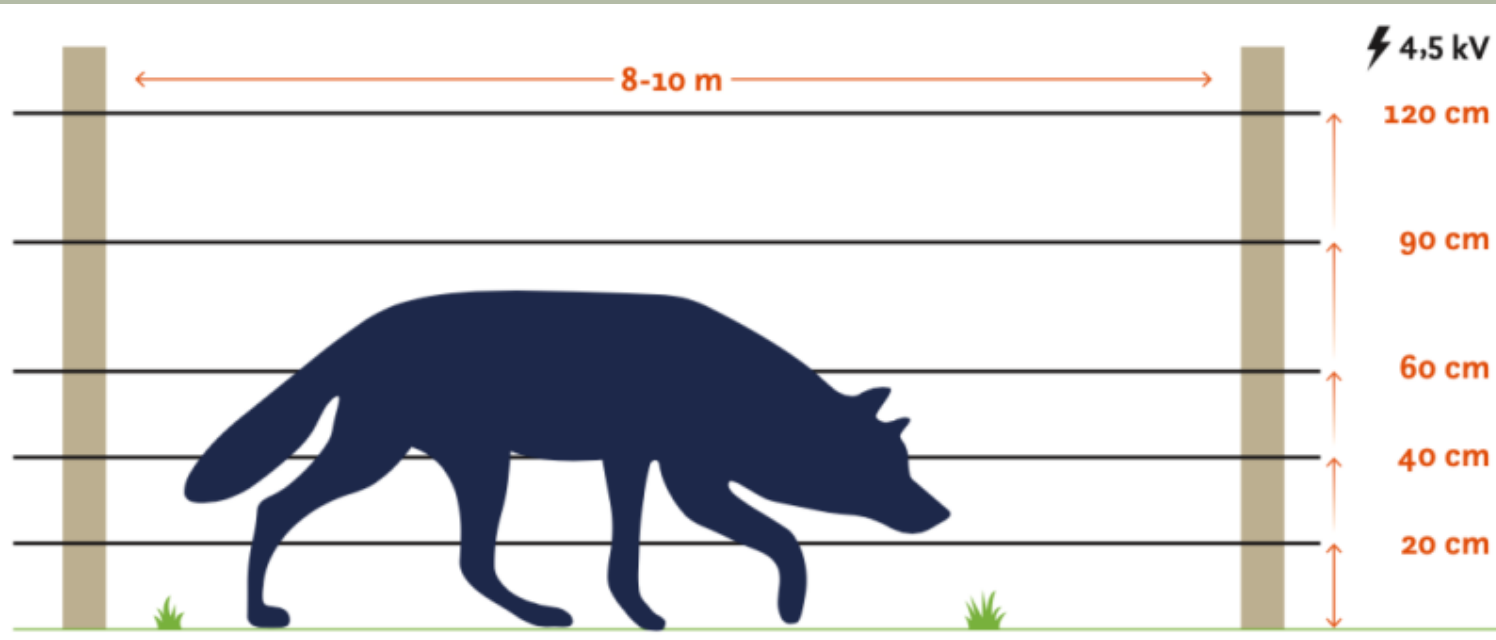
- **Overheen springen**

Hoewel de wolf er fysiek toe in staat is, heeft hij van nature nauwelijks de neiging om ergens overheen te springen. Alleen als een wolf dit geleerd heeft zal hij springen.

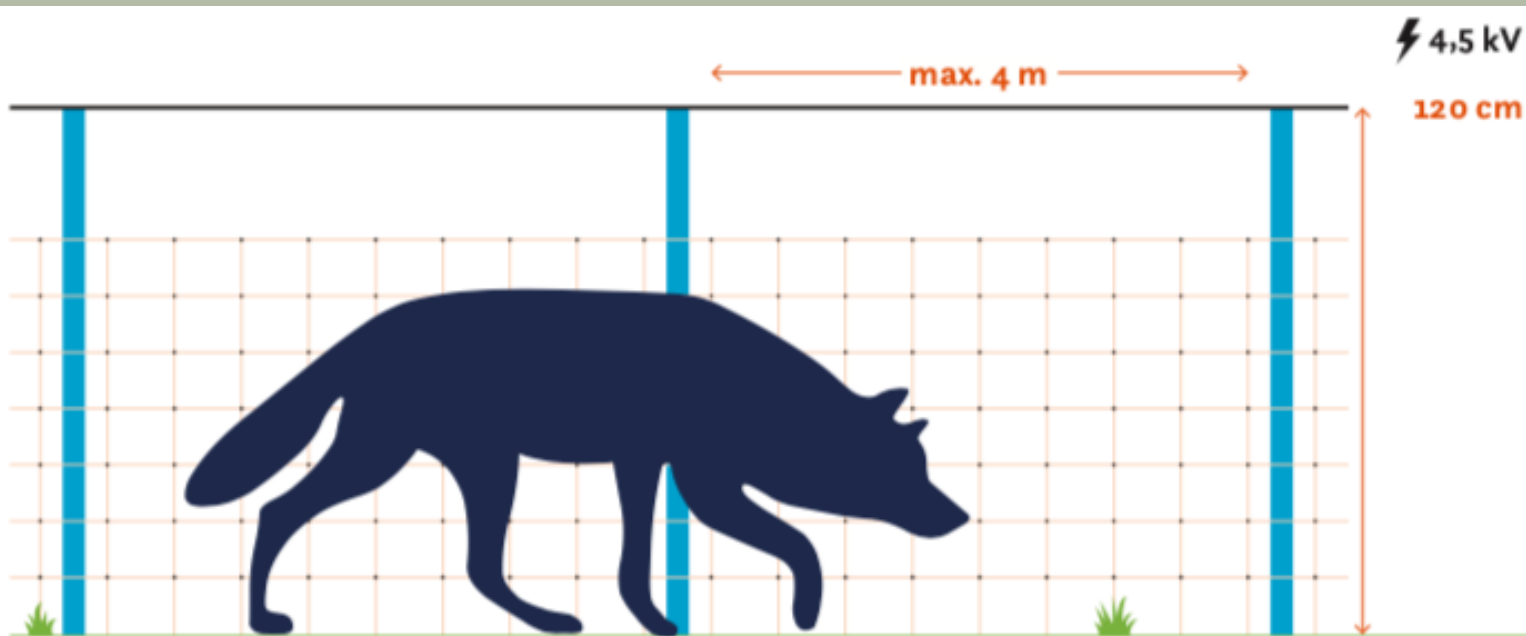
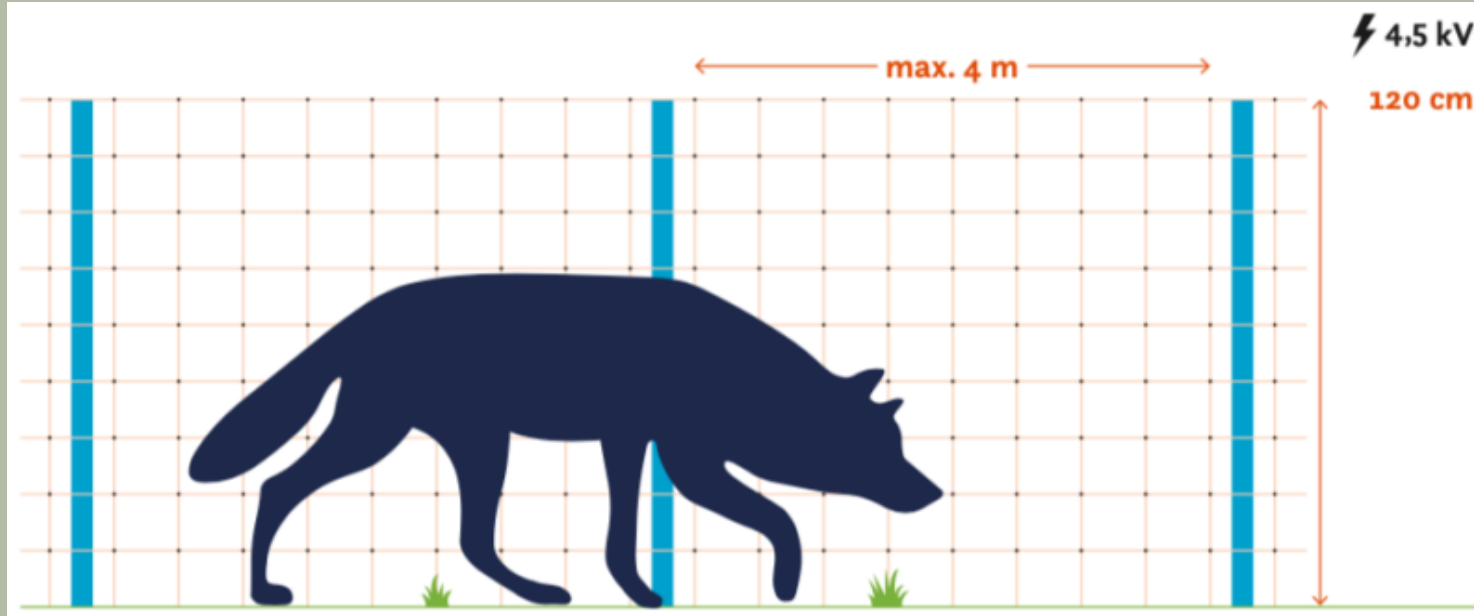
- **Gevoelig voor elektrische stroom**

Wolven zijn gevoelig voor elektriciteit. Als een wolf een keer een flinke elektrische schok heeft gehad, zal hij met deze leerervaring niet snel opnieuw een elektrische afrastering aanraken.

Permanente afrastering

Verplaatsbare, tijdelijke afrasteringen

Kuddebewakingshonden

Stichting Wolf-Fencing Nederland

- Organisatie die de belangen behartigt voor boer en wolf.
- Geven advies, voorlichting en bieden diensten over hoe we om moeten gaan in een landschap waar ruimte is voor wolven en vee.
- We werken met vrijwilligers om wolfwerende hekken te plaatsen
- Of aanpassingen te verrichten aan bestaande rasters

Ook wolvendeskundige worden?

- Volg de wolvencursus van de Zoogdiervereniging

